

Het Tijdschrift voor Sociologie op nieuwe wegen

Dit is het eerste nummer van het Tijdschrift voor Sociologie dat tot stand kwam onder de verantwoordelijkheid van de nieuwe redactieploeg, die deze zomer het roer van dit tijdschrift heeft overgenomen. Het eerste nummer van deze 22ste jaargang, het themanummer over extreem-rechts, kwam immers nog tot stand onder de redactionele verantwoordelijkheid van hoofdredacteur Jaak Billiet, die het Tijdschrift sinds 1997 heeft geleid.

Bij het beëindigen van de ambtstermijn van de vorige redactie was het niet evident dat het Tijdschrift nog wel verder zou worden gezet. De redenen voor deze twijfel zijn vermoedelijk welbekend: te weinig abonnees, een voortdurende afhankelijkheid van vrijwillige inzet, zowel van de redactieleden als van het administratief personeel, en soms een te mager aanbod van publiceerbare artikelen. Voor zover dit een troost mag zijn: het is heus niet alleen ook ons Tijdschrift dat met dergelijke problemen kampt. Ook bij onze Nederlandse collega's wordt herhaaldelijk de vraag gesteld of het nog wel zin heeft om Nederlandstalige wetenschappelijke tijdschriften te blijven uitgeven. Ook binnen de sociale wetenschappen worden immers in toenemende mate de beoordelingscriteria van de exacte wetenschappen overgenomen. Dit betekent dat publicaties in Nederlandstalige tijdschriften vaak niet eens meer worden meegeteld, en dat enkel artikels in Engelstalige tijdschriften nog 'impactscores' opleveren. Dat het hierbij soms om hypergespecialiseerde tijdschriften gaat, die in sommige gevallen niet eens een oplage van 200 halen, speelt daarbij blijkbaar geen enkele rol.

Ook bij de internationale toptijdschriften duiken echter twijfels op over het eigen voortbestaan. Een belangrijke factor daarbij is uiteraard de verspreiding van het internet, waardoor het drukken en versturen van een "hard copy" meer en meer als een anachronisme wordt ervaren. Maar er zijn ook inhoudelijke twijfels. Zo woedde vorig jaar in de Verenigde Staten een bijzonder fel debat over de toekomst van de *American Political Science Review* (APSR), het belangrijkste tijdschrift binnen de politieke wetenschappen. Tientallen wetenschappers stelden in een open brief dat de APSR niet langer als richtinggevend kon worden beschouwd voor de theoretische discussies binnen de discipline. Volgens de critici zorgen de bijzonder strenge peer review-procedures van dit tijdschrift er voor dat de artikels uitblinken in het toepassen van steeds gesofisticeerdere methodologische hoogstandjes, maar dat ze zelden nog enige wetenschappelijke of maatschappelijke relevantie hebben. In hun open brief vroegen ze zich dan ook af of het verder blijven publiceren van APSR nog veel zin had. Dit dispuut is intussen overigens reeds opgelost: de APSR blijft bestaan, en blijft even streng beoordelen, maar daarnaast komt er een tweede politicologisch tijdschrift, waarin de nadruk eerder ligt op wetenschappelijke relevantie en theoretische discussie.

Het is dus niet alleen ons Tijdschrift, maar alle sociaal-wetenschappelijke tijdschriften die zich de vraag stellen of het nog zin heeft om verder te blijven bestaan, en zo ja, in welke vorm. Wij hebben uiteindelijk besloten om ermee door te gaan, en het eerste resultaat hiervan hebt u nu in handen. Daarmee is uiteraard niet gezegd dat wij dit Tijdschrift kunstmatig in leven willen houden. Wij houden rekening met de mogelijkheid dat het over vijf jaar inderdaad niet langer zinvol is nog op papier verschijnen, zodat het Tijdschrift van dan af een louter virtueel bestaan kan gaan leiden. In het kader van deze onontkoombare evolutie wordt onze website www.sociologie.be trouwens nu reeds systematisch verder uitgebouwd. Voor de komende jaren blijft het volgens ons echter noodzakelijk een sociaal-wetenschappelijk Nederlandstalig tijdschrift verder te publiceren op de 'traditionele' manier. Wij menen dat de sociologie in Vlaanderen nog altijd nood heeft aan een dergelijk tijdschrift.

Wij zijn ons zeer goed bewust van de toenemende internationalisering van het wetenschappelijk bedrijf, en deze tendens zal de komende jaren alleen nog sterker worden. Vlaamse onderzoekers kampen wat dit betreft nog altijd met een achterstand, en ze zouden dan ook een grotere inspanning moeten leveren om vaker te publiceren in internationale tijdschriften. Het is echter een misvatting te denken dat de sociale wetenschappen klakkeloos het publicatiemodel van de exacte wetenschappen kunnen overnemen. De exacte wetenschappen beschrijven bijna per definitie een universeel geldige werkelijkheid: een waterstofatoom zal zich in België op dezelfde manier gedragen als in Canada. Onderzoekers die een zelfde fenomeen bestuderen, moeten wereldwijd met elkaar kunnen communiceren om hun onderzoeksresultaten met elkaar te kunnen vergelijken. Binnen de exacte wetenschappen is het dus inderdaad weinig zinvol te blijven rapporteren in tijdschriften die louter gericht zijn op het eigen taalgebied.

De situatie is echter helemaal anders voor de sociale wetenschappen: wij bestuderen een heel concrete, cultuurgebonden werkelijkheid. Maatschappelijke uitsluitingsmechanismen functioneren anders in België dan in Griekenland of Nigeria, en het is daarom niet altijd zinvol onderzoekers te willen dwingen zonnig in dezelfde internationale tijdschriften te publiceren. Waar dit wel zinvol is, moet dit uiteraard gestimuleerd worden, maar dit zal, vanuit de aard van het onderwerp en de grote mate van idiosyncrasie, niet altijd mogelijk of wenselijk zijn. Wij moeten ons hierover ook geen enkele illusie maken: er zijn heel veel problemen die uiterst belangrijk zijn in ons land, en die zeker meer wetenschappelijke aandacht verdienen, maar waarvoor niet de minste belangstelling bestaat in de internationale wetenschappelijke literatuur. Als wij gedwongen worden mee te stappen in het keurslijf van de exacte wetenschappen, betekent dit dat er gewoon minder onderzoek zal gebeuren naar dit soort thema's, aangezien de vorsers weten dat dit toch niet langer zal leiden tot academisch gehonoreerde publicaties. Dit zou betekenen dat het sociologisch onderzoek steeds minder gevormd zal worden door een maatschappelijke agenda, en steeds meer door een puur-academische agenda. Dit zou echter een nefaste strategie zijn voor de sociale wetenschappen, die op die manier de tak afzagen waarop ze zelf zitten.

We hebben hier terug te maken met een fundamenteel onderscheid tussen de exacte en de sociale wetenschappen: de exacte wetenschappen kunnen het zich permitteren zich van de maatschappij af te wenden. We stellen in elk geval vast dat de publieke

opinie zich niet stoort aan een 'trahison des clerics' bij deze disciplines: niemand lijkt het erg te vinden dat een biochemicus zich niet langer begrijpelijk kan uitdrukken. De sociale wetenschappen dienen zich echter op een andere manier te legitimeren. Een samenleving die geconfronteerd wordt met problemen van uitsluiting, sociale cohesie, discriminatie, risicogedrag, onveiligheid, cultuurparticipatie, enzovoort, richt zich terecht tot de sociale wetenschappen. Als die disciplines niet langer tegemoet willen komen aan die maatschappelijke vraag, om zich op te sluiten in een Engelstalige ivoren toren, is er voor de samenleving ook geen enkele reden meer om nog langer massaal te investeren in die disciplines. Nederlandstalige publicaties tonen aan dat wij niet alleen de samenleving bestuderen, maar dat we wel degelijk ook iets te zeggen hebben aan die samenleving. Wat dat betreft kunnen we enkel instemmen met de Gentse filosoof Koen Raes, die in zijn jongste boek *Verschraalde waarden* (2001) opmerkt: "Een zorgvuldige overheid moet erover waken dat de media waarin de taal van wetenschappen en cultuur kan worden 'vernederlandst' niet versralen. En universiteiten zouden meer positieve stimuli moeten voorzien voor wetenschappers die hun inzichten ook nog in het Nederlands vertolken. (...) Ook in de Nederlandse taal moeten publicaties van hoog wetenschappelijk gehalte erkenning krijgen" (p. 161). Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie blijft dan ook een van de belangrijkste beoordelingscriteria van dit Tijdschrift: het blijft onze ambitie het debat binnen onze discipline te voeden en te stimuleren, onder meer door de publicatie van artikels die er in slagen de grenzen van de eigen beperkte sub-discipline te overstijgen. Overigens moet hierbij opgemerkt worden dat deze problematiek ook een belangrijke genderdimensie bevat. Uit het recente onderzoek van Lies Wesseling, docente cultuurwetenschappen te Maastricht, blijkt dat met name vrouwelijke onderzoekers het belangrijk te vinden ook een bijdrage te leveren aan het maatschappelijk debat over hun vakgebied, onder meer door publicaties in het Nederlands (Geleerde moeders, 2001). Mannelijke onderzoekers, daarentegen hebben er minder problemen mee enkel te publiceren in zeer gespecialiseerde internationale publicaties, die geen enkele maatschappelijke weerklank hebben.

Een goed functionerend Nederlandstalig wetenschappelijk tijdschrift kan dus een belangrijke rol vervullen bij de maatschappelijke legitimatie van onze discipline. Ook intern vervullen tijdschriften echter een belangrijke rol voor een academische discipline. De kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek kan immers enkel bevorderd worden door een intensieve en open debatcultuur. Het wetenschappelijk debat zorgt voor een toetsing van theoretische inzichten en introduceert tevens een rudimentaire vorm van kwaliteitsbewaking voor de gebruikte onderzoeksmethoden. Een dergelijk debat vindt echter niet plaats in het luchtledige. Veertig jaar geleden wees Jürgen Habermas er in zijn boek *Strukturwandel der Öffentlichkeit* (1962) reeds op dat de publieke sfeer enkel kan functioneren indien er voldoende instellingen aanwezig zijn om die discussies ook mogelijk te maken en te laten functioneren. Het ontstaan van een democratische politieke cultuur in het Frankrijk van de 18de eeuw was bijvoorbeeld enkel mogelijk dankzij de aanwezigheid van leeskringen en koffiehuisen, waar de verlichte intellectuelen hun samenkomsten konden organiseren en van gedachten konden wisselen. Het hedendaagse wetenschappelijke debat vindt uiteraard niet meer plaats in koffiehuisen, maar wel in tijdschriften, op redactievergaderingen, maar bijvoorbeeld ook op de diverse bijeenkomsten die georganiseerd worden door de Vere-

niging voor Sociologie. Het feit dat er sinds enkele jaren een structurele samenwerking is gegroeid tussen Vlaanderen en Nederland voor de organisatie van sociologische markt- en studiedagen, kan vanuit die optiek enkel toegejuicht worden. Dergelijke discussiefora zijn noodzakelijk, omdat ze ons in staat stellen telkens opnieuw onze theoretische en methodologische vanzelfsprekendheden in vraag te stellen.

De discussies met collega's, ongeacht of dit nu gebeurt in een tijdschrift of op een congres, zijn hierbij onontbeerlijk en dragen bij tot de interne kwaliteitsbewaking van onze discipline. Daarnet werd reeds gewezen op de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de sociale wetenschappen. Deze functie wordt in toenemende mate vervuld door het uitvoeren van beleidsgericht onderzoek, meestal in opdracht van de overheid. Het gaat hier om een uiterst belangrijke taak: we mogen er van uitgaan dat beleid dat tot stand komt op basis van gedegen wetenschappelijk onderzoek, kwalitatief waardevoller zal zijn dan beleid dat tot stand komt op basis van de individuele inzichten en opvattingen van een kabinetsmedewerker. Hoewel daar soms op wordt neergekeken, is beleidsgericht onderzoek dus wel degelijk zeer belangrijk voor het functioneren van ons politiek systeem. Alleen stellen we vast dat er vooralsnog geen degelijk kwaliteitsbewakingsmechanisme voorhanden is bij dergelijk onderzoek. Bij mijn weten heeft een overheidsopdrachtgever nog nooit de vraag gesteld waarom bij dit onderzoek geen rekening gehouden werd met het kritisch artikel dat verschenen is in het laatste nummer van de *American Sociological Review*? Of waarom de verklaarde variantie bij deze regressie toch relatief beperkt blijft? En of deze attitude-schaal wel in overeenstemming te brengen is met de theorie van Kohlberg? Uiteraard stellen opdrachtgevers dergelijke vragen niet, het is ook niet wat we hen verwachten. Redacties van tijdschriften stellen dit soort vragen echter wel: de vorige drie vragen zijn letterlijk overgenomen uit de opmerkingen die een aantal auteurs onlangs hebben gekregen op hun inzending voor het Tijdschrift voor Sociologie. Uit eigen ervaring weet ik dat het krijgen van dergelijke opmerkingen altijd bijzonder vervelend is, maar ze zijn wel noodzakelijk: ze vermijden een zekere intellectuele slordigheid en ze leiden tot een verbetering van de kwaliteit van de wetenschappelijke productie.

Vandaar dat wij onverminderd vasthouden aan onze formule van de anonieme peer review. Via onze website www.sociologie.be komen alle inzendingen anoniem binnen, waarbij enkel de redactiesecretaris en de hoofdredacteur de identiteit van de auteur(s) kennen. Het artikel wordt anoniem gelezen door twee redactieleden en door twee externe deskundigen, waarbij er over wordt gewaakt dat de lezers niet te dicht staan bij de auteur. Op basis van hun verslagen beslist de redactie vervolgens of een artikel wordt afgewezen, moet gewijzigd worden om voor publicatie in aanmerking te komen, of meteen kan gepubliceerd worden. Men kan hierbij natuurlijk opwerpen dat anonimiteit enigszins relatief is in een klein taalgebied als het onze. De ervaring van de afgelopen maanden toont echter aan dat dit in de praktijk bijzonder goed meevalt: zeker bij inzendingen van jongere auteurs, die nog geen uitvoerige lijst van publicaties kunnen voorleggen, hebben de redactieleden er inderdaad soms het raden naar van wie een bepaald artikel afkomstig zou kunnen zijn.

Onze beoordelingscriteria blijven dezelfde als in het verleden: we publiceren artikels die wetenschappelijk en/of maatschappelijk relevant zijn, gebaseerd zijn op gedegen onderzoek, logisch opgebouwd zijn, en bovendien nog zo leesbaar mogelijk zijn ge-

schreven. Hoogstens willen we in de toekomst iets meer de nadruk leggen op dat criterium van de leesbaarheid. Uiteraard zijn inherent moeilijke thema's, theorieën en onderzoeksontwerpen welkom in dit tijdschrift; daarvoor zijn we nu eenmaal een wetenschappelijk tijdschrift. We zullen nooit een artikel afwijzen omdat het "te moeilijk" zou zijn - als wij al geen "moeilijke" teksten meer zouden publiceren, dan zou het er nogal beroerd uitzien voor het academisch karakter van onze discipline. Maar er is geen enkele nood om dingen die eenvoudig kunnen gezegd worden te verhullen in een plethora van geëlaboreerde frases. Zoals Alain de Botton het eerder kritisch uitdrukt in zijn boek *De Romantische school* (1994): "In bepaalde academische kringen bestaat er een hardnekkig vooroordeel tegen buitensporige helderheid en een overeenkomstig respect voor moeilijke teksten" (p. 149). Voor alle duidelijkheid: dit betekent niet dat wij pleiten voor oppervlakkige teksten, integendeel: ook in de komende jaargangen zullen wij moeilijke artikels publiceren die een flinke dosis concentratie vergen van de lezer. Een van de manieren waarop we de leesbaarheid en de maatschappelijke relevantie van het Tijdschrift willen bevorderen, is dat de redactie voortaan één keer per jaar aan een gerespecteerd auteur zal vragen een essay te schrijven, over een onderwerp dat relevant is, of zou moeten zijn voor de Nederlandstalige sociologen. U verneemt hierover meer in een van de volgende nummers.

U zult intussen al gemerkt hebben dat u de titel van dit woord vooraf met een korreltje zout moet nemen. In deze 22ste jaargang, en in de volgende jaargangen, blijven we in essentie doen wat het Tijdschrift altijd al heeft gedaan, namelijk het brengen van gedegen wetenschappelijke artikels. Hoogstens leggen we enkele nieuwe accenten: wat meer nadruk op de leesbaarheid, het is ook onze ambitie wat meer artikels aan te trekken uit andere sociaal-wetenschappelijke disciplines dan de sociologie in de strikte betekenis van het woord, het criterium theoretische en maatschappelijke relevantie krijgt een iets groter gewicht, en we gaan wat meer investeren in onze aanwezigheid op het internet. Al bij al inderdaad geen wereldschokkende veranderingen: we kiezen wel degelijk voor continuïteit, en behoud van de traditie die de afgelopen twintig jaar werd opgebouwd.

De belangrijkste verandering is van persoonlijke aard: het Tijdschrift zal het voortaan moeten stellen zonder Jaak Billiet, die vier jaar lang hoofdredacteur is geweest, en dat met een grote persoonlijke inzet heeft gedaan. Daarbij konden we steeds een beroep op zijn ervaring en zijn genuanceerd beoordelingsvermogen, zowel wat betreft de theoretische aspecten van de artikels, als wat betreft de methodologische opbouw van de inzendingen. Jaak slaagde er bovendien in op de redactievergaderingen steeds een open debat mogelijk te maken: hoewel hij bijna altijd diegene was die het best de wetenschappelijke merites van een artikel kon beoordelen, liet hij steeds alle argumenten aan bod komen, om op basis van de inbreng van alle redactieleden een voorstel van besluit te formuleren. Iemand met zijn werkkraft, ervaring en kennis van het veld, zou gemakkelijk een dergelijk tijdschrift helemaal alleen kunnen rechthouden, maar ik denk te kunnen spreken in naam van alle jongere collega's, als ik zeg dat we die rol van coach steeds bijzonder gewaardeerd hebben. De open discussiecultuur die kenmerkend is voor onze redactievergaderingen, en die Jaak mee heeft opgebouwd, blijven we in elk geval verder zetten.

Ik heb het tot nu toe steeds gehad over de redactieploeg, en dat is meer dan zomaar een uitdrukking. Als lid van de redactie sinds 1997 mag ik wel zeggen dat het lidmaatschap van de redactie vroeger niet noodzakelijk een bijzonder tijdsintensieve verantwoordelijkheid was. Heel veel van het werk werd immers opgenomen door Jaak Billiet zelf, en door de staf van het departement sociologie in Leuven: Marina Franckx, Margot Van Baelen en Hilde Van Meerbeeck. Ook de redactiesecretarissen Luc Sels en Ann Carton hebben steeds bijzonder veel tijd en energie gestoken in het Tijdschrift. Dankzij de inspanningen van heel deze Leuvense ploeg hadden de overige redactieleden het relatief gemakkelijk: de vergaderstukken werden keurig op tijd en mooi afgewerkt bezorgd, en enkele maanden later kregen we weeral een mooi nummer van het Tijdschrift in de bus, zonder dat we daar zelf al te veel inspanningen moesten voor leveren. Die mooie tijden zijn helaas voorbij. De redactie bestaat nu bijna volledig uit dertigers, die allemaal volop bezig zijn met het uitbouwen van hun academische loopbaan. Dat betekent kortom dat er moet gepubliceerd, gevaloriseerd, gedoceerd, geëvalueerd en geciteerd worden. Daarom hebben we besloten de werklust van het Tijdschrift zo evenwichtig mogelijk te spreiden over de hele ploeg: de redactiesecretarissen en de hoofdredacteur blijven het eerste aanspreekpunt en ze proberen de hele procedure enigszins te coördineren, maar voor de rest nemen alle redactieleden voortaan in gelijke mate alle taken op. Het gaat daarbij om het lezen van inzendingen, het contacteren en aanporren van externe lezers, en het verzorgen van het contact met de auteurs. Gezien deze zware werkbelasting verdienen alle redactieleden dan ook uw bijzondere waardering. Binnen deze nieuwe taakverdeling fungeert de hoofdredacteur in eerste instantie als een *primus inter pares*, zij het dat hij wel persoonlijk verantwoordelijk blijft voor de objectiviteit en het strikt wetenschappelijk karakter van de peer review-procedure.

De redactieleden zijn dus overwegend dertigers, meestal sinds enkele jaren in het bezit van een doctorstitel. Dit betekent echter niet dat we de ervaring van de oudere generatie zullen moeten missen. We hebben namelijk besloten een 'Raad van Advies' op te richten, met daarin een aantal eminente Vlaamse sociologen, die verbonden zijn (of waren) aan een Vlaamse of Nederlandse universiteit. De redactieploeg blijft verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur van het Tijdschrift, maar als we er echt niet uit geraken, kunnen we altijd een beroep doen op de leden van deze Raad van Advies. Onze dank gaat dan ook uit naar de leden die er hebben mee ingestemd te willen zetelen in deze Raad.

Het welslagen van een dergelijk tijdschrift hangt uiteraard niet af van enkele redactieleden of enkele auteurs. Het Tijdschrift voor Sociologie heeft enkel zin indien het wordt gedragen door de volledige sociologische gemeenschap in Vlaanderen. De nauwe samenwerking met de Vereniging voor Sociologie is hierbij een belangrijke steun in de rug. Het verheugt ons ook bijzonder te kunnen rekenen op de ondersteuning van de departementen en vakgroepen sociologie van de Vlaamse universiteiten: KUB, K.U.Leuven, RUG, UFSIA, UIA en VUB. Aan de departementen en vakgroepen, en hun respectievelijke voorzitters, alvast onze dank hiervoor. Het departement sociologie van de K.U.Leuven was bovendien zo vriendelijk gastvrijheid te willen blijven verlenen voor de administratieve ondersteuning van het Tijdschrift, en het verheugt ons bijzonder hierbij te kunnen samenwerken met mevr. Marina Franckx, die zich reeds jaren bijzonder intensief inzet voor het welslagen van deze onderne-

ming. Kortom: er zijn in Vlaanderen wel degelijk een heleboel mensen die hun steentje hebben bijgedragen om de verderzetting van het Tijdschrift voor Sociologie veilig te stellen, en aan hen allen onze welgemeende dank. Wij hopen dat zij tevreden zullen zijn met de uiteindelijke resultaten van hun inspanning. Wij hopen dat wij ook op uw medewerking mogen rekenen, als auteur, als recensent, als referee, als abonnee, maar vooral: als lezer.

Marc Hooghe
Hoofdredacteur

